

EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA

2017, nr 2 (7)

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji

adam marszałek

EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA

Rada Naukowa:

José L. da Costa (University of Alberta, Edmonton, Kanada), Ludmiła L. Choruzha (Київський університет імені Бориса Грінченка, Ukraina), Sixto Cubo Delgado (Universidad de Extremadura, Hiszpania), Manuel Lucero Fustes (Universidad de Extremadura, Badajoz, Hiszpania), Zenon Jasiński (Uniwersytet Opolski), Bronislava Kasáčová (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Słowacja), Piet Kommers (University of Twente, Holandia), Hristo Kyuchukov (Freie Universität Berlin, Niemcy), Tadeusz Lewowicki (**przewodniczący Rady**), Włodimir I. Ługowij (Національна академія педагогічних наук України, Ukraina), William New (Beloit College, WI, USA), Jerzy Nikitorowicz (Uniwersytet w Białymstoku), Marian Nowak (Katolicki Uniwersytet Lubelski), Katarzyna Olbrycht (Uniwersytet Śląski), Idzi Panic (Uniwersytet Śląski), Irina A. Pisarjenko (Российский Государственный Педагогический Университет им. А. И. Герцена, Санкт-Петербург, Rosja), Wiktor Rabczuk (PEDAGOGIUM Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie), Jana Raclavská (Ostravská univerzita v Ostravě, Republika Czeska), Halina Rusek (Uniwersytet Śląski), Andrzej Sadowski (Uniwersytet w Białymstoku), Mirosław Sobecki (Uniwersytet w Białymstoku), Lech A. Suchomłynow (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Ukraina), Marta M. Urlińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Zespół Redakcyjny:

Ewa Ogrodzka-Mazur (redaktor naczelny), Alina Szczurek-Boruta (zastępca redaktora naczelnego, redaktor tematyczny), Barbara Grabowska, Anna Szafrńska (sekretarze redakcji, redaktorzy tematyczni), Adam Mikrut (redaktor statystyczny), Urszula Klajmon-Lech (redaktor językowy – język polski), Agata Cienciała (redaktor językowy – język angielski)

Adres Redakcji:

„Edukacja Międzykulturowa”

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji

ul. Bielska 62, 43–400 Cieszyn

tel. 33 8546202; <http://weinoe.us.edu.pl/content/weinoe/edukacja-miedzykulturowa>

Recenzenci: Laura de la Trinidad Alonso Díaz, Jaroslav Balvín, Krystyna Bleszyńska, Pavol Dancák, Wioleta Danilewicz, Przemysław Paweł Grzybowski, Halina Grzymała-Moszczyńska, Andrej Harbatski, Soňa Kariková, Leszek Korporowicz, Mariusz Korczyński, Kazimierz Kossak-Głowczewski, Jacek Kurzepa, Josef Malach, Hanna Mamzer, Stefan Mieszalski, Jolanta Miluska, Tadeusz Miluski, Dorota Misiejuk, Jolanta Muszyńska, Inetta Nowosad, Anna Odrowąż-Coates, Jelena Petrucijová, Andrzej Radziewicz-Winnicki, Petro Sauch, Tadeusz Siwek, Swietłana Sysojewa, Barbara Weigl, Teresa Wilk, Dariusz Wojakowski

Redaktorzy naukowemu tomu: Ewa Ogrodzka-Mazur, Urszula Klajmon-Lech

Redaktor prowadzący: Paweł Jaroniak

Redaktor techniczny: Ryszard Kurasz

Korekta: Sylwia Sass

Projekt logo: Tadeusz Lewowicki

Projekt okładki: Krzysztof Galus

© Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek & Uniwersytet Śląski w Katowicach
Toruń 2017

ISSN 2299-4106

Publikacja współfinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:

tel./fax 56 648 50 70; e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek, ul. Lubicka 44, 87–100 Toruń

tel. 56 664 22 35, 56 660 81 60, e-mail: info@marszalek.com.pl, www.marszalek.com.pl

Drukarnia nr 2, ul. Warszawska 54, 87–148 Łysomice, tel. 56 678 34 78

Spis treści

Wprowadzenie	11
---------------------------	-----------

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

TADEUSZ LEWOWICKI

Edukacja międzykulturowa – kilka lat później. Zmiana uwarunkowań, pytania o kondycję, wyzwania	19
---	----

MAREK REMBIERZ

Kultura intelektualna, wątpliwości metodologiczne i refleksja metapedagogiczna w rozwijaniu teorii i praktyki edukacji międzykulturowej	37
---	----

DARIUSZ WOJAKOWSKI

Nowe szaty wielokulturowości – spektakle kulturowe i dyskursy potoczne	67
---	----

EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA NA ŚWIECIE

VOLODYMYR I. LUGOVYY, ZHANNETA V. TALANOVA,

SVITLANA P. SHYTIKOVA

Internationalization of higher education in Ukraine: the case of national mobility and global scale cooperation	81
--	----

WIKTOR RABCZUK

Polityka edukacyjna Turcji wobec mniejszości religijnych i językowych	98
--	----

TADEUSZ SIWEK, ZUZANA HARTMANNOVÁ

Edukacja międzykulturowa na dużą odległość: edukacyjne i ekologiczne działania czeskiego wolontariatu w Ladakhu	111
--	-----

JANINA URBAN

- Edukacja międzykulturowa – założenia i pewna jej egzemplifikacja.
Na przykładzie działalności Gimnazjum z węgierskim językiem
wykładowym w Nowych Zamkach na Słowacji 123

MNIEJSZOŚCI ETNICZNE – KULTURA I EDUKACJA ROMÓW

HRISTO KYUCHUKOV

- Adult literacy in the Roma community: two case studies 137

ALICA PETRASOVÁ

- Literacy cubed – focus on Roma families 145

ŁUKASZ KWADRANS, JUSTYNA MATKOWSKA,

- Wsparcie instytucjonalne uczniów pochodzenia romskiego
w kontekście podtrzymywania tożsamości etnicznej 155

MAGDALENA PORAJ-WEDER, BARBARA WEIGL

- Wprowadzanie dzieci romskich w świat pieniądza 165

KOMUNIKATY Z BADAŃ

MARIUSZ KORCZYŃSKI

- Inteligencja emocjonalna jako kompetencja międzykulturowa
w osiągnięciu sukcesu zawodowego polskich emigrantów 185

PAULINA SZYDŁOWSKA, JOANNA DURLIK,

JOANNA GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA,

HALINA GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA

- (Nie)równe traktowanie dzieci powracających w polskiej szkole 200

ANNA ODROWĄŻ-COATES

- Przekonania studentów pedagogiki w pryzmacie dominującej
formacji światopoglądowej 225

MIROSŁAW SOBECKI

Ramadan jako kryterialny atrybut tożsamościowy w świadomości uczniów i studentów mieszkających w północno-wschodniej Polsce 240

FORUM PEDAGOGÓW MIĘDZYKULTUROWYCH

SYLWIA RYSZAWY

Edukacja szkolna i akademicka przygotowująca do życia w środowisku wielokulturowym 253

URSZULA KLAJMON-LECH

Doświadczenie niepełnosprawności jako Inności. Trudy adaptacji 266

PRAKTYKA EDUKACYJNA

TERESA WILK

Nauczyciel wobec *nieładu* światowego – czyli o potrzebie (redefinicji) świadomości zadań nauczyciela w sytuacji kontrolowanych i niekontrolowanych zmian oraz możliwościach wykorzystania sztuki w procesie ich osvajania 279

KATARZYNA JAS

Aktywność edukacyjna seniorów zamieszkujących polską i czeską część Śląska Cieszyńskiego na przykładzie Cieszyńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz Międzygeneracyjnego Uniwersytetu Regionalnego w Czeskim Cieszynie 296

RECENZJE

JERZY NIKITOROWICZ

Maria Marta Urlińska, Katarzyna Jurzysta: *Pomiędzy nadzieją a (nie)spełnieniem. Rola polskiego nauczyciela na Łotwie* 311

MIROSŁAW SOBECKI

- Tadeusz Lewowicki, Barbara Chojnacka-Synaszko,
Łukasz Kwadrans (red.): *Aksjologiczne konteksty edukacji
międzykulturowej* 316

ANIELA RÓŻAŃSKA

- Ewa Ogrodzka-Mazur, Anna Szafrąńska-Gajdzica,
Barbara Grabowska, Łukasz Kwadrans: *Education of children
and youth in culturally diverse environments: experiences –
problems – prospects* 320

KRONIKA

PRZEMYSŁAW P. GRZYBOWSKI, KAROLINA KRAMKOWSKA,

MAGDALENA PLUTA

- Wspólne obszary tanatopedagogiki i pedagogiki międzykulturowej.
Chorzy, cierpiący i umierający jako Inni i Obcy*
Bydgoszcz, 25 listopada 2016 327

MARTA M. URLIŃSKA

- Ścieżki edukacyjne Polaków za granicą*
Ciechocinek, 27–28 kwietnia 2017 332

Nota o autorach 338

Contents

Introduction	11
---------------------------	----

ARTICLES AND TREATISES

TADEUSZ LEWOWICKI

Intercultural education – several years later. Changed determinants, questions about the condition, challenges	19
--	----

MAREK REMBIERZ

Intellectual culture, methodological doubts and metapedagogical reflection in developing the theory and practice of intercultural education	37
---	----

DARIUSZ WOJAKOWSKI

The new robes of multiculturalism – cultural spectacles and colloquial discourses	67
---	----

INTERCULTURAL EDUCATION WORLDWIDE

VOLODYMYR I. LUGOVYY, ZHANNETA V. TALANOVA,

SVITLANA P. SHYTIKOVA

Internationalization of higher education in Ukraine: the case of national mobility and global scale cooperation	81
---	----

WIKTOR RABCZUK

Educational policy of Turkey towards religious and language minorities	98
--	----

TADEUSZ SIWEK, ZUZANA HARTMANNOVÁ

Intercultural education at a long distance: educational and ecological activities of Czech volunteers in Ladakh	111
---	-----

JANINA URBAN

- Intercultural education – its assumptions and exemplification.
The case of the activity conducted by the lower-secondary school
with Hungarian as the teaching language in Nové Zámky (Slovakia) 123

ETHNIC MINORITIES – THE CULTURE AND EDUCATION OF ROMA

HRISTO KYUCHUKOV

- Adult literacy in the Roma community: two case studies 137

ALICA PETRASOVÁ

- Literacy cubed – focus on Roma families 145

ŁUKASZ KWADRANS, JUSTYNA MATKOWSKA

- Institutional support for learners of Roma origin in the context
of maintaining the ethnic identity 155

MAGDALENA PORAJ-WEDER, BARBARA WEIGL

- Introducing Roma children into the world of money 165

RESEARCH REPORTS

MARIUSZ KORCZYŃSKI

- Emotional intelligence as an intercultural competence
in the professional success of Polish immigrants 185

PAULINA SZYDŁOWSKA, JOANNA DURLIK,

JOANNA GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA,

HALINA GRZYMAŁA-MOSZCZYŃSKA

- (Un)even treatment of returning children in Polish school 200

ANNA ODROWĄŻ-COATES

- The beliefs of pedagogy students in the light of the dominating
worldview 225

MIROŚLAW SOBECKI

- Ramadan as a criterial identity attribute in the awareness
of learners and university students living in the North-Eastern
Poland 240

FORUM OF INTERCULTURAL EDUCATORS

SYLWIA RYSZAWY

- School and academic education preparing for life
in the multicultural environment 253

URSZULA KLAJMON-LECH

- Experiencing disability as Otherness. Adaptation efforts 266

EDUCATIONAL PRACTICE

TERESA WILK

- A teacher in the face of worldwide *disorder* – on the need
for (redefining) the consciousness of teachers' tasks in controlled
and uncontrolled changes and the possibilities of using art
in the process of adapting to them 279

KATARZYNA JAS

- Educational activeness of senior citizens inhabiting the Polish
and Czech part of Cieszyn Silesia – the case of the Third Age
University and the Cross-Generation Regional University
in Czech Cieszyn 296

REVIEWS

JERZY NIKITOROWICZ

- Marta M. Urlińska, Katarzyna Jurzysta: *Between hope
and (non-)fulfillment. The role of a Polish teacher in Latvia* 311

MIROSLAW SOBECKI

- Tadeusz Lewowicki, Barbara Chojnacka-Synaszko,
Łukasz Kwadrans (eds): *Axiological contexts of intercultural
education* 316

ANIELA RÓŻAŃSKA

- Ewa Ogrodzka-Mazur, Anna Szafrńska-Gajdzica,
Barbara Grabowska, Łukasz Kwadrans: *Education of children
and youth in culturally diverse environments: experiences –
problems – prospects* 320

CHRONICLE

PRZEMYSŁAW P. GRZYBOWSKI, KAROLINA KRAMKOWSKA,
MAGDALENA PLUTA

- Common fields of tanatopedagogy and intercultural education.
The ill, the suffering and the dying as Others and Aliens*
Bydgoszcz, 25th November, 2016 327

MARTA M. URLIŃSKA

- The educational pathways of Poles abroad*
Ciechocinek, 27th–28th April, 2017 332

- Biographical notes** 338

Wprowadzenie

Siódmy tom „Edukacji Międzykulturowej” – półrocznika redagowanego przez pracowników Zakładu Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań oraz Pedagogiki Społecznej i Edukacji Międzykulturowej Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – zawiera artykuły i komunikaty z badań, w których podejmowane są zarówno teoretyczne odniesienia, jak i praktyczne propozycje dotyczące realizacji edukacji wielo- i międzykulturowej w Polsce i na świecie.

Tom otwiera tekst Tadeusza Lewowickiego – honorowego przewodniczącego Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej KNP PAN oraz Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej, pt. *Edukacja międzykulturowa – kilka lat później. Zmiana uwarunkowań, pytania o kondycję, wyzwania*, w którym autor wskazuje na odmienne, niż kilka lat temu uwarunkowania edukacji i pedagogiki międzykulturowej, będące m.in. efektem zmiany nastawienia społecznego wobec wielokulturowości. Podkreśla również, że w edukacji – szkolnej i pozaszkolnej – potrzebne jest nadanie edukacji międzykulturowej rangi znacznie wyższej niż teraz, bowiem niezależnie od ujawnianych oficjalnie tendencji do większego lub mniejszego otwarcia na Innych, kompetencje do sprawnego funkcjonowania we współczesnym świecie, w różnych obszarach życia, są jednym z podstawowych warunków życiowego powodzenia¹. Czy tak będzie? Czy edukacja międzykulturowa z powodzeniem przetrwa w oficjalnym nurcie szkolnej oświaty? Czy dotychczasowe inspiracje, doświadczenia i świadomość znaczenia tej edukacji obronią ją przed marginalizacją, pozorowaniem, podważeniem jej istoty i sensu? – to ważne aktualnie pytania, które formułuje autor, od lat kreujący tę subdyscyplinę pedagogiki w naszym kraju.

Podjętą problematykę kontynuuje Marek Rembierz, który – odwołując się m.in. do Tadeusza Czeżowskiego myśli filozoficznej – uzasadnia potrzebę doskonalenia kultury intelektualnej, stanowiącej jeden z elementarnych

¹ T. Lewowicki: *Edukacja międzykulturowa – kilka lat później. Zmiana uwarunkowań, pytania o kondycję, wyzwania*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

wymiarów rzetelnego rozwijania teorii i praktyki edukacji międzykulturowej. Zdaniem autora² edukacja międzykulturowa z jednej strony – może czerpać impulsy i inspiracje dla swego rozwoju z różnorodności „innych wersji świata”, sama wpisując się w jakiejś mierze w tak postrzeganą różnorodność, a zarazem programowo nie zadowolając się tylko konstatowaniem wielości współwystępujących obok siebie i pomnażających się „innych wersji świata” (każdej ze swymi odrębnymi „prawdami”). Z drugiej – edukacja międzykulturowa staje przed tym trudniejszym zadaniem określenia własnej teoretycznej tożsamości (której rdzeniem jest decyzja aksjologiczna i normatywna o potrzebie przejścia od „naturalnej” wielokulturowości do pedagogicznie zreflektowanej międzykulturowości) oraz kształtowania postaw sprzyjających zawiązywaniu i rozwijaniu relacji międzykulturowych.

Dział *Artykuły i rozprawy* zamyka opracowanie Dariusza Wojakowskiego, którego celem jest wskazanie – z socjologicznego punktu widzenia – nowych koncepcji wielokulturowości, uwzględniających współczesne zmiany paradygmatyczne i społeczne. Są to: koncepcja wielokulturowości – jako metaramy kultury różnicy ujawniającej się w spektaklach kulturowych oraz koncepcja wielokulturowości – jako faktu kulturowego negocjowanego w dyskursach potocznych. Zarysowane przez autora projekty nowego opisu wielokulturowości wydają się istotnym głosem w odkrywaniu, czym jest współcześnie wielokulturowość, niezależnie od tymczasowości czy też doraźności nowych znaczeń w zmieniającym się świecie.

W kolejnym dziale – *Edukacja międzykulturowa na świecie* – zaprezentowano ukraińskie, tureckie, czeskie i słowackie doświadczenia w zakresie realizacji edukacji wielo- i międzykulturowej. Autorzy poszczególnych tekstów zwracają uwagę m.in. na współczesne zjawisko umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego w Ukrainie; asymilacyjną i ultranacjonalistyczną politykę edukacyjną prowadzoną w Turcji wobec mniejszości religijnych i językowych; przykłady dobrych praktyk edukacyjnych realizowanych przez czeskich aktywistów z ekologicznego ruchu Brontosaurus w północnych Indiach, czy działań podejmowanych w liceum dla mniejszości węgierskiej na Słowacji. Są również zgodni co do tego, że zadania szkół na pograniczach kulturowych są niezmiernie trudne, a współpraca szkół dla mniejszości narodowych/etnicznych/religijnych ze szkołami kraju większościowego/dominującego musi

² M. Rembierz: *Kultura intelektualna, wątpliwości metodologiczne i refleksja metapedagogiczna w rozwijaniu teorii i praktyki edukacji międzykulturowej*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

uwzględniać nastroje środowiska, występujące stereotypy i uprzedzenia oraz procesy asymilacji.

W siódmym tomie naszego czasopisma prezentujemy szerzej kulturę i edukację romskiej mniejszości etnicznej funkcjonującej w Bułgarii, Szwecji, Rumunii, Słowacji i Polsce. Autorzy artykułów charakteryzują proces alfabetyzacji dorosłych, formy wsparcia instytucjonalnego uczniów pochodzenia romskiego w systemie oświaty poszczególnych państw, realizację zadań edukacyjnych, mających na celu podtrzymywanie tożsamości etnicznej i językowej oraz integracji uczniów pochodzenia romskiego ze społeczeństwem większościowym i warunkujących dalsze losy i usytuowanie Romów w hierarchii tego społeczeństwa, jak również funkcjonowanie ekonomiczne i edukację ekonomiczną, która świadomie i/lub zwyczajowo dokonuje się w rodzinach romskich.

W dziale *Komunikaty z badań*, Mariusz Korczyński ukazuje związki, jakie zachodzą między jedną z węzłowych kompetencji międzykulturowych, którą jest „inteligencja emocjonalna” przejawiana przez polskich emigrantów w Anglii, a ich poczuciem sukcesu zawodowego. Prezentowane badania realizowane były w ramach projektu badawczego Zakładu Edukacji Międzykulturowej, Instytutu Pedagogiki, Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Przeprowadzono je z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, z techniką ankietową oraz narzędziem badawczym w postaci kwestionariusza ankiety własnej konstrukcji. Skonstruowano go, opierając się na opinii sędziów kompetentnych z Polski i Anglii, wybierając 25 najbardziej istotnych i aktualnych kompetencji międzykulturowych z listy obejmującej 320 pojęć charakteryzujących szczegółowe kompetencje międzykulturowe z zakresu wiedzy, umiejętności i postaw, opracowanej przez Briana H. Spitzberga i Gabrielle Changnon³.

Kolejny komunikat został opracowany na podstawie wyników badań realizowanych przez czteroosobowy zespół psychologów międzykulturowych w ramach projektu *(Nie)łatwe powroty do domu. Badanie funkcjonowania dzieci i młodzieży powracających z emigracji*, których celem było zdiagnozowanie sytuacji dzieci i młodzieży powracających do Polski i opisanie jej z różnych perspektyw: dziecka, rodzica, nauczycieli, a także osób pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Jak podkreślają autorki,

³ M. Korczyński: *Rola inteligencji emocjonalnej jako kompetencji międzykulturowej w osiągnięciu sukcesu zawodowego polskich emigrantów*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

szczególnie ważnym i pilnym zadaniem jest aktualnie kształcenie nauczycieli już w toku studiów pedagogicznych, ponieważ to od ich postaw, gotowości do reagowania na zachowania dyskryminacyjne oraz wyrozumiałości i wrażliwości zależy sukces adaptacyjny dzieci powracających, wielojęzycznych i wielokulturowych, których liczba będzie zapewne w najbliższym czasie gwałtownie rosła.

Dwa kolejne komunikaty odnoszą się do badań studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie oraz uczniów i studentów mieszkających w północno-wschodniej Polsce. Anna Odrowąż-Coates uczyniła przedmiotem badań własnych opinie młodego pokolenia dotyczące wyobrażeń o Bogu oraz poddała interpretacji rysunki prezentujące ich postrzeganie świata wyrażone w formie tzw. map świata. Z kolei Mirosław Sobiecki, w ramach badań kompetencji do komunikacji międzykulturowej, poddaje analizie i interpretacji skojarzenia związane z terminem *Ramadan Bajram*, wyrażone przez uczącą się młodzież województwa podlaskiego, która ma możliwość, częściej niż jej rówieśnicy w innych rejonach Polski, spotykać się z islamem ze względu na mieszkających w tym regionie potomków osiadłych tu przed wiekami Tatarów.

Forum pedagogów międzykulturowych zawiera dwa teksty. Pierwszy z nich – przygotowany przez Sylwię Ryszawy – prezentuje opinie studentów pedagogiki na temat pojęcia wielokulturowości, poznawania innych kultur, a przede wszystkim roli instytucji edukacyjnych w przygotowaniu dzieci i młodzieży do życia w środowisku wielokulturowym.

Przedmiotem zainteresowań badawczych Urszuli Klajmon-Lech są z kolei doświadczenia Inności przez rodziców dzieci z niepełnosprawnością oraz przyjmowane przez nich wzorce adaptacji Inności. Odwołując się m.in. do modelu Eriki Schuchardt radzenia sobie w sytuacji kryzysowej, autorka konfrontuje podejścia teoretyczne z rzeczywistymi doświadczeniami badanych rodzin.

Dział *Praktyka edukacyjna* otwiera tekst Teresy Wilk, która formułuje ważną tezę, zgodnie z którą nie istnieje potrzeba redefinicji ról czy funkcji współczesnej szkoły i nauczyciela, ponieważ zmianie nie ulega ich istota, a tylko okoliczności, wielość i różnorodność zadań, zdarzeń, zjawisk, wobec których trzeba reagować⁴. Wskazuje zarazem na kulturę i sztukę jako

⁴ T. Wilk: *Nauczyciel wobec nieładu światowego – czyli o potrzebie (redefinicji) świadomości zadań nauczyciela w sytuacji kontrolowanych i niekontrolowanych zmian oraz możliwościach wykorzystania sztuki w procesie ich osvajania*. Tekst zamieszczony w tym tomie.

podstawowe źródła i nośniki działań edukacyjnych w środowiskach zróżnicowanych kulturowo. Z kolei w tekście *Aktywność edukacyjna seniorów zamieszkujących polską i czeską część Śląska Cieszyńskiego na przykładzie Cieszyńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz Międzygeneracyjnego Uniwersytetu Regionalnego w Czeskim Cieszynie*, autorstwa Katarzyny Jas, zaprezentowane zostały najważniejsze formy aktywności społecznej i kulturowej podejmowane przez seniorów z pogranicza polsko-czeskiego, zapewniające ciągłość ich biografii edukacyjnej.

Przedkładany Czytelnikom kolejny numer czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” zawiera także recenzje wybranych publikacji oraz kronikę najważniejszych wydarzeń naukowych.

* * *

W imieniu zespołu redakcyjnego i Rady Naukowej czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” pragniemy podziękować wszystkim Recenzentom i Autorom za twórczy namysł nad problematyką wielo- i międzykulturowości.

Wydanie półrocznika „Edukacja Międzykulturowa” stało się możliwe dzięki niezmiennej przychylności i pomocy władz akademickich Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji oraz Wydawnictwa Adam Marszałek.

Ewa Ogrodzka-Mazur
Urszula Klajmon-Lech